

Μνήμη αγάπης και τιμής για τὸ Λευτέρη Πρεβελάκη (1919-1991)

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1956, στὴν καινούργια πολυκατοικία τῆς λεωφόρου Κηφισίας 36 στοὺς Ἀμπελόκηπους, ἐγκατασταθήκαμε τρεῖς φιλικές οἰκογένειες: ὁ Κώστας Μανιαδάκης καὶ ἡ Ξένη (Δημητριάδη) μὲ τὰ δύο τους παιδιά στὸν ἕκτο ὄροφο, ὁ Λευτέρης Πρεβελάκης μὲ τὴ Λιλὴ (Χαρίκλεια Λεοντοπούλου) ἐπίσης στὸν ἕκτο, κι ἐγὼ μὲ τὴν Τασία (Εὐθυμιάτου) στὸν τέταρτο. Ὁ Λευτέρης ἐργαζόταν ἀκόμη στὸ Κολλέγιο Ἀθηνῶν, ἡ Λιλὴ (φιλόλογος κι αὐτὴ) στὴν «Καθημερινή», κοντὰ στὴν Ἑλένη Βλάχου, ὁ Κώστας κι ἐγὼ στὴ Σχολὴ Μωραΐτη στὸ Ψυχικό, ἡ Ξένη στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, καὶ ἡ Τασία (ἐπίσης φιλόλογος) στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο Ἀθηνῶν. Μὲ τὸν Κώστα καὶ τὴν Ξένη ἤμασταν φίλοι ἀπὸ παλιά, τὴ Λιλὴ καὶ τὸ Λευτέρη τοὺς πέρασε ἡ Τασία ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ἀλλὰ γρήγορα γίναμε καὶ μὴ αὐτοὺς καλοὶ φίλοι. Πέρασαν τὰ χρόνια χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, καὶ μέσα στὴν τελευταία ἐπταετία πρῶτα ὁ Κώστας, ὕστερα ὁ Λευτέρης, καὶ τελευταῖα ἡ Λιλὴ «ἐπέληψαν τὸ κοινὸν χρέος» πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τους... Καὶ τώρα ἐγὼ, μὲ πολλὴ συγκίνηση καὶ νοσταλγικὴ ἀνάμνηση, ἔρχομαι νὰ γράψω τὸ μικρὸ αὐτὸ σημείωμα γιὰ τὸ Λευτέρη Πρεβελάκη, ὡς ἐγκάρδια προσφορὰ ἀγάπης καὶ τιμῆς γιὰ τὸν ἐξαιρετὸ ἄνθρωπο, τὸ λαμπρὸ ἐπιστήμονα, καὶ τὸν ἐκλεκτὸ φίλο... Αὐτὰ ἔχει ἡ ζωὴ...

* * *

Ὅταν ἐγνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὸν Ἐλευθέριο Πρεβελάκη, μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση πρῶτα-πρῶτα τὸ ἦθος του. Ἡ εὐγένεια, ἡ μετριοπάθεια, ἡ συγκρότηση καὶ ἡ σύνεση ἦταν τὰ κύρια χαρακτηριστικά του. Ἦταν ἄνθρωπος τοῦ σπουδαστηρίου, ἀφοσιωμένος στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας, μὲ καθαρὴ σκέψη καὶ νηφάλια κρίση. Ἐργαζόταν ἀθόρυβα, συστηματικὰ καὶ δημιουργικὰ. Στὴ συντροφιά μας τὰ βράδια ἦταν ὀλιγόλογος καὶ διακριτικός, ἀλλὰ μὲ καίριο λόγο τὴν ὥρα πού ἔπρεπε. Παρὰ τὴν κάποια ἀπόσταση πού κρατοῦσε, εἶχε φιλικὴ διάθεση καὶ καλοσυνάτη προθυμία. Διασκέδαζε πολὺ – ὅπως ὅλοι μας ἄλλωστε – μὲ τὰ κομπὰ ἀνέκδοτα τοῦ χαριτολόγου Μανιαδάκη, καὶ συνέβαλλε κι ὁ ἴδιος στὴν εὐφρόσυνη ἀτμόσφαιρα τῆς βραδιάς.

Ἀντίστοιχες ἦταν οἱ ἀρετές του καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ του δράση. Οἱ συγ-

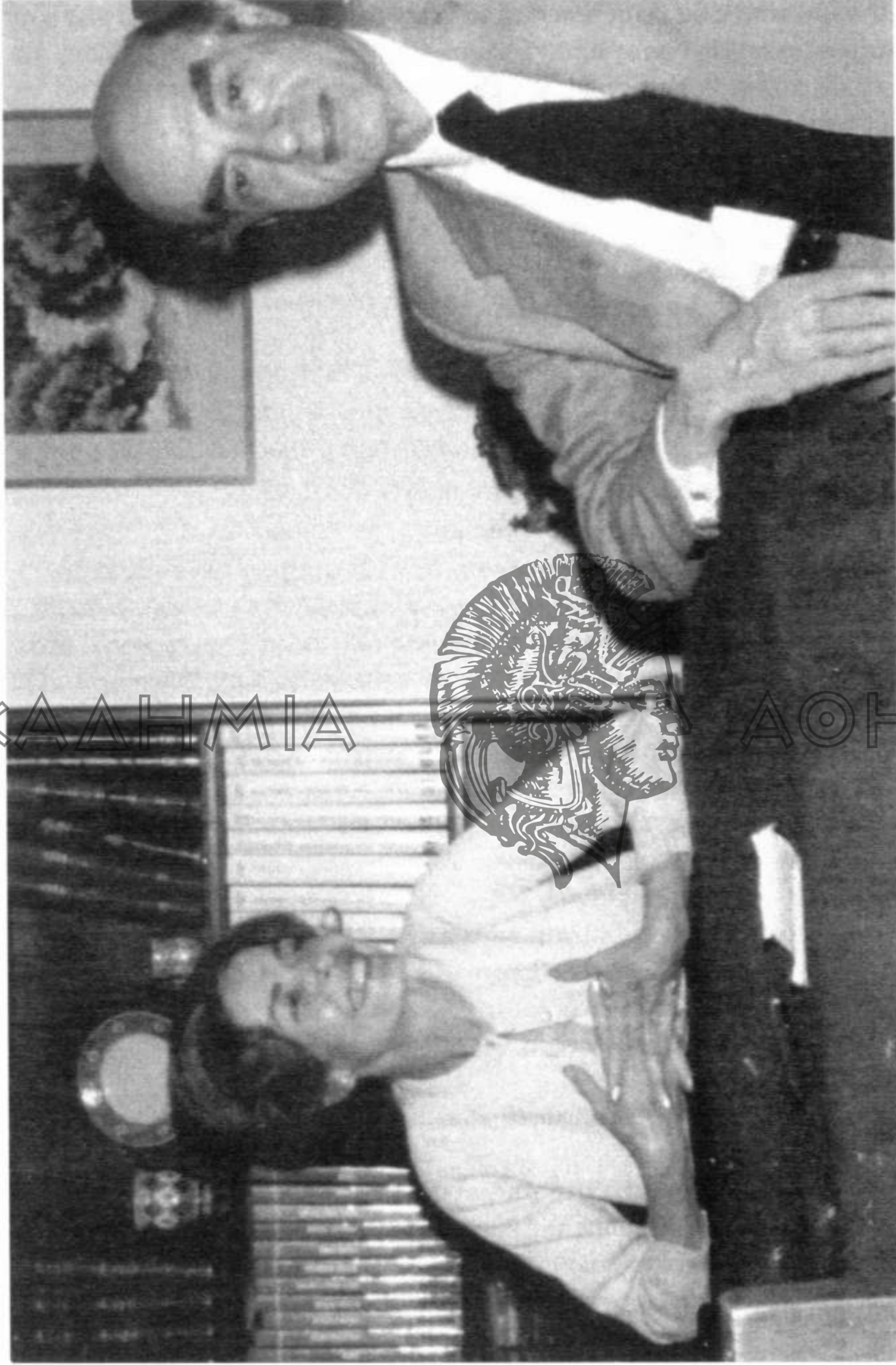

γραφές του διακρίνονται για τή στέρεη δομή τους, για τήν αντικειμενικότητα και τήν εὐθυκρισία του, για τή σαφήνεια τοῦ λόγου του και για τή λιτότητα τοῦ ὕφους του. Ἡ ἐκλογή του ὡς καθηγητῆ στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1976 ἦταν μιὰ δίκαιη ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του. Δυστυχῶς λόγοι ὑγείας, ἐκεῖνοι πού ἀργότερα προκάλεσαν τὸν πρόωρο θάνατό του, δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβει τὰ ὑψηλά καθήκοντα τῆς θέσεως αὐτῆς. Τὴν ἐπιστημονική του ὁμῶς προσφορά τὴ συνέχισε μὲ ζῆλο και ἀφοσίωση στὸ «Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ» τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου βέβαια οἱ συνθήκες ἐργασίας ἦταν εὐνοϊκότερες για τὴν ἐπισφαλῆ ὑγεία του. Ἀλλὰ για τὴ δημιουργική παρουσία του στήν ὑπεύθυνη αὐτὴ θέση και τὴ συμβολή του στὸν ἐρευνητικὸ τομέα τοῦ ὡς ἄνω «Κέντρου» ἀρμοδιότεροι νὰ μιλήσουν εἶναι οἱ συνάδελφοι πού ἐργάστηκαν μαζί του· οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς θὰ ἔχουν νὰ κάμουν λόγο για τὴν ὁργάνωση τῶν προγραμμάτων τοῦ «Κέντρου» και για τὴ φιλικὴ σχέση του μὲ τοὺς συνεργάτες του.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ πού συνθέτουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Λευτέρου Πρεβελάκη. Ὁ μακαρίτης φίλος μου, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς του ἀρετὲς, εἶχε και πνευματικὴ καλλιέργεια και ποικίλες εὐαισθησίες, πού ὁμῶς δὲν τὶς ἔδειχνε στὶς καθημερινὲς του σχέσεις μὲ τοὺς ἀνθρώπους (ἦταν ἀρκετὰ συγκρατημένος). Θυμοῦμαι πάντα μὲ πόση ἀγάπη μοῦ μιλοῦσε κάθε τόσο για τὰ δημοσιεύματά μου. Ὄταν π.χ. ἐδιέβλεπε τὸ μικρὸ κείμενό μου για τὸν Ἀλέξη Διαμαντόπουλο (Μνήμη Ἐταιροῦν, τῆς Ἐταιρείας Συγγραφέων, 1990), ὅπου γίνεται λόγος για τὸ «φροντιστήριον» τοῦ Μανώλη Τριανταφυλλίδη στὰ χρόνια 1934-1936 και για τὴ συντροφία τῶν φοιτητῶν πού τὸ παρακολούθησαν τότε, τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν και ἡ ἐξέλιξί τους τὸν εἶχαν ἐντυπωσιάσει, και μοῦ μιλοῦσε μὲ φανερὴ αὐθορμησία και πνευματικὴ εὐχαρίστηση.

Ἐπίσης θυμοῦμαι πόση χαρὰ τοῦ ἔδωσε τὸ γράμμα πού ἔστειλα στή Λιλῆ, ὅταν ἐδημοσίευσε τὰ *Ποιήματά* της (στὶς «Ἐκδόσεις τῶν φίλων» τὸ 1988). Ἦταν ἓνα ὠραῖο ξάφνιασμα τὰ ποιήματα αὐτὰ τῆς Λιλῆς. Ἀποτελοῦσαν ἀποκάλυψη ἑνὸς μυστικοῦ πού δὲν τὸ ξέραμε, και – μαζί μὲ τὴν ἀγάπη της για κείνον – ἔδειχναν ἓναν ἐνδόμυχο πόνο, πού οἱ φίλοι της δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ὑποπτευθοῦν (αὐτὸ τὸ γλυκόπικρο αἶσθημα – τὴν «ἐνήδονον λύπην» τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου, *Πόθεν* κτλ., σ. 44 – πού νιώθουν οἱ εὐαίσθητοι ἄνθρωποι, ὅταν κάποια κρυφὴ αἰτία τοὺς βασανίζει τὴν ψυχὴ). Μὲ συγκίνησαν πολὺ τὰ ἀπροσδόκητα ποιήματα τῆς φίλης μου, και τῆς ἔστειλα ἓνα θερμὸ αὐθόρμητο σημείωμα (εἶχαν ἀλλάξει πλέον κατοικία), πού ἔδειχνε πόσο εἶχα καταλάβει τὸν πόνο τῆς ψυχῆς της. Καὶ ὁ Λευτέρης μὲ πῆρε στὸ τηλέφωνο και μοῦ μίλησε ὦρα πολλὴ μὲ τόση εὐχαρίστηση και χαρὰ, πού ἔδειχνε πόσο μποροῦσε νὰ ἐκτιμῆσει τοὺς πονεμένους στίχους τῆς Λιλῆς και τὴν ὅποια εὐστοχία τοῦ σημειώματός μου.

Ο Λευτέρης και η Λιλή Πρεβελάκη στο σπίτι τους, Αθήνα 1989.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Δέ νομίζω πὼς θὰ εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μου, ἂν μεταφέρω ἐδῶ μερικοὺς χαρακτηριστικοὺς στίχους ἀπὸ τῆ μικρῆ αὐτῆ συλλογῆ, πὺ ἐκφράζουν τὴν ἀγάπη τῆς Λιλῆς γιὰ τὸ σύντροφο τῆς ζωῆς της καὶ τὸ βαθύτατο πόνου τῆς ψυχῆς της:

Τὴν ὥρα πὺ ἀξιῶθηκα
νὰ δῶ σὰ μάτια σου
τὸ φῶς,
ὁ κόσμος ἔγινε οὐρανός (σ. 75).

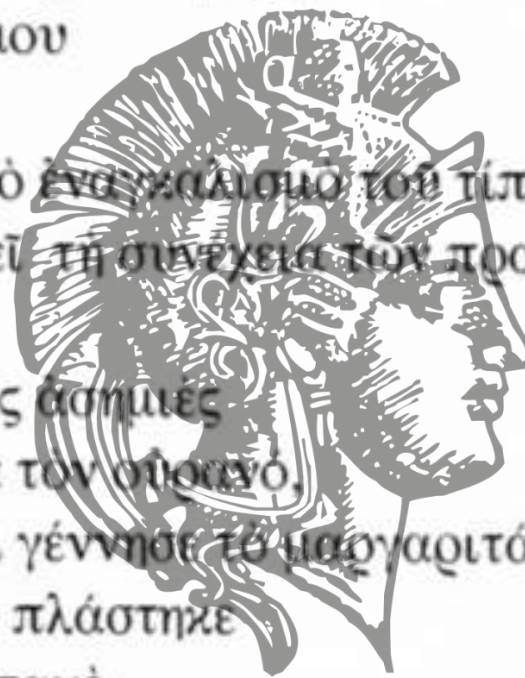
Σὰν εὐλογία
τὸ φῶς τῶν ματιῶν σου
γεμίζει τὰ μάτια μου.
Μετράω τὶς στάλες τῆς βροχῆς
στὶς ἀνοιχτὲς παλάμες μου
κι ὁ νοῦς μου
σπάει
τὸ σκοτεινὸ ἕνα γαλάζιο τοῦ τίποτα
πὺ ἀπειλεῖ τὴ συνέχεια τῶν πραγμάτων (σ. 35).

Δυὸ φλόγες ἀσημιές
σκεπάσανε τὸν οὐρανό,
ἕνα κοχὺλι γέννησε τὸ μαργαριτάρι του,
ἕνα ὄνειρο πλάστηκε
ζεστό, ζωντανό
σὰ μυρισμένο χαμομήλι,
κ' ἡ ἀνοιξιὰτικη βροχὴ
ἔπλυνε τὸν ἀγέρα,
ὅταν μὲ φίλησες (σ. 31).

Ποτὲ δὲν ἐφοβήθηκες
νὰ βάλεις
ἕνα πουλάκι στὴ χούφτα σου,
γιατὶ ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς του
σοῦ εἶναι γνώριμος
καὶ τὸ ζεστό του φτερούγισμα
τὸ ξέρει καλὰ ἡ ψυχὴ σου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τὰ χέρια σου
 εἶναι φωλιές,
 ἢ καλοσύνη σου ζεστή πνοή
 κι ὁ λόγος σου ὁ καλὸς
 τραγούδι ἀγάπης (σ. 61).

Σὲ τοῦτο τὸ δένδρο
 ἔχει τὴ φωλιά του ἓνα πουλί,
 ποὺ τραγουδᾷ ὀλημερίς
 τὴ χαρά μας.
 Σὲ τοῦτο τὸ δένδρο
 ἔρχεται μιὰ νυχτερίδα
 ποὺ κλαίει ὅλη νύχτα
 τὸν πόνο μας (σ. 27).

* * *

Αὐτὰ καὶ ἄλλα θὰ μπορούσα νὰ πῶ γιὰ τὸ φίλο μου Λευτέρη Προβελάκη ἀπὸ τὸ «Ρέθεμνος» τῆς Κρήτης (ποὺ ὁ ἀδελφός του Παντελής τὸ δοξολόγησε μὲ τὸ Χρονικὸ μιᾶς πολιτείας τὸ 1938). Αἶψα – γιὰ λόγους ἄσχετους ἀπὸ τὴ θέλησή μου – δὲν μπόρεσα νὰ δώσω μιὰ ἐπιστημονικὴ συνεργασία στὸ Δελτίο τοῦ Κέντρου Ἑρεῖνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἀφιερώνεται στὴ μνήμη του, ἤθελα τουλάχιστὸ νὰ δώσω αὐτῆς τὴ μικρὴ μου συμβολή, γραμμὴν μὲ ἀγάπη στὴ μνήμη του. Καὶ σὰς εὐχαριστῶ θερμὰ, ἀγαπητοὶ φίλοι, ποὺ μὲ καλέσατε νὰ συμμετάσχω σ' αὐτὴν τὴν προσφορὰ τιμῆς, ποὺ τόσο πολὺ τοῦ ἄξιζε.

Ἀθήνα, 18 Φεβρουαρίου 1998

Γιῶργος Γ. Ἀλισανδράτος